Negyedik évfolyam. *1890.* **7 füzet.**

ARMENIA

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos:

SZONGOTT KRISTÓF.

Julius

SZAMOSÚJVÁRTT,

TODORÁN ENDRE „AURORA" KONYVNYOMDÁJA.

Tartalom.

Dr. Simay János: Csákány Adeodát (Arczképpel).
Dr. Molnár Antal: Hárun bej. II.
Cselingárián Jakab: A keleti örmények társaséletéből.
Kritsa Klára: A szép Rózsa. II. (Elbeszélés az erdélyi örmény életből).
Govrik Gergely: Mechithár és a bécsi mechitháristák. III.
Markovich Jakab: Felső-Armenia. III.
Szongott Kristóf: Négy világrészből. IV.

Kisebb közlemények:

Szent-Gergely napján.
Az orosz alkotmány-tervezet.

Irodalom és művészet.

San-Lazzaro ünnepe.
Zene-konservátorium.

Közgazdasági élet.

Erzerum kereskedelme.

Mi újság az örmény világban?

A szamosújvári jubileum.

Csákány Adeodát.

Negyven év egymást felváltó nemzedékeinek vallás-erkölcsi kiképzése szolgál azon egyházi férfiú ünnepeltetésének méltó jogczímeül, kinek arczképét e sorok élén adjuk.

A ki, mint az Úr asztalának hűséges szolgája, papi pályájára visszatekintve, így szólhat magáról: »Szerettem Uram mindenkor a Te házad ékességét és a Te dicsőségednek lakhelyét,« tanári működésével is tartós emléket állított nevének sokak szivében, kik az ő buzgó vezetése mellett sajátították el, már zsenge korukban, a katholikus tanok szellemirányát és alapigazságait.

Számosan azok közül, kik egykor tanítványai valának, közös albumban egyesíték névirásaikkal ellátott arczképeiket, hogy a megemlékezés látható jeléül, egy szerény, de maradandó emléket nyujtsanak át az ünnepelt tanár és egyházkerületi esperes jubileumára, melyet a most bezárult negyvenedik tanév végén rendeztek az ő tiszteletére.

Együtt vannak képviselve e közös emlékkönyv lapjain sokan, kik a hon különböző vidékeire szétszórtan, közéleti tevékenységük által részben már ismert nevet vivtak ki maguknak, — avagy mint köznapi munkások foglalkoznak az élet ama különböző hivatásaiban, melyet kinek-kinek az isteni Gondviselés bölcs rendelkezése kijelölt.

E sorok irója, mint ama közmunkások egyike, habár megbizás nélkül, de bizonyára közegyetértéssel adhat nyilt kifejezést a ‚negyven év' tanuló ifjúsága nevében, a hála és a tisztelet egyetemes érzelmeinek; egybefüzve azokkal e hazafias és keresztény eszméktől áthatott irodalmi közlöny szerkesztőségének is őszinte üdvözletét!

Midőn tehát ez igénytelen emléksorokban némi viszhangot adnék az ünnepelt irányában nyilvánuló közelismerésnek, — legyen szabad a koszorúba foglalt név mellé részemről is odatűznöm egy szerény kis virágot: gyermekéveimből a férfikorra átöröklött hálatartozásom nefelejtsét!

Dr. Simay János.

Hárun bej.

— *Egy albániai örmény élményei Párisban.* —

Jules Simon emlékirataiból.

II.

Hárun bej a fiát a régi Charlemagne-collegiumban akarta taníttatni, a melyet manapság Charlemagne-lyceumnak neveznek.

— Nem óhajtom, így szólt hozzám, hogy a fiam benlakó legyen. Ezeknek a túlságig rendszabályozott élete nem a szabadság iskolája. Szükséges, hogy egészen fiatal korában megtanuljon önmagára támaszkodni.

Megmondta az igazgatónak — az érdemes Broca állott akkor az intézet élén, — hogy választott a tantervben felsorolt tárgyakból, s hogy nevezetesen nem akarja azt, hogy a fia latinúl tanuljon. Broca tiltakozott ellene.

— De hisz' csak én vagyok a fiamnak ura?

— Nem, válaszolta Broca, ha egyszer reánk bizza őt, többé nem az öné. Nem ön, hanem Batbie ur *) határoz a fölött, mit szabad tudnia és miben nem szükséges jártasságot szereznie.

Ezt a beszédet sehogy sem volt képes megérteni Hárun bej.

— Vigye a fiát a Chaptal-tanintézetbe, mondá Broca, ott nem lesz kénytelen latinúl tanulni, ha ön ugy kivánja. Ez nagyon alkalmazkodó intézet, engedni szokott a családok óhajtásának. S miután ön külföldi, megteheti, hogy egyáltalában semmiféle iskolába ne küldje a fiát. De ha franczia lenne, az ének s a katonai gyakorlatok is köteles tantárgyat képeznének fiára nézve.

* * *

Hárun bej a házájából hozatott munkásokat.

— Nagyon jóravaló, szorgalmas és józanéletű emberek, így szólt. Naponta tizenegy órát dolgoznak, megszoktak engedelmeskedni nekem, s szeretnek is, mert jól fizetem őket s tudják, hogy nem hagyom őket el a szükségben.

*) Az akkori franczia közoktatási miniszter.

Értésére adták, hogy óránként hatvan centimeot kell fizetnie a munkásoknak ötven centime helyett, a melyben megegyezett velök.

— De hisz' ötven centime-al tiszteségesen meg van fizetve az oly munka, a mely nem kiván semmiféle szakismeretet. Be is érik vele a munkásaim.

— Mind szép, volt a hivatalos válasz, de a városi hatóság megállapította a munkabéreket s önnek ehhez kell alkalmazkodnia.

Belenyugodott.

— Nem számitottam ugyan erre, mondá, de hát az anatoliai s epirusi birtokaim lehetővé teszik, hogy kikerüljem a csődöt.

Nyolcz nap mulva újabb ügye támadt. Megidéztek a prefecturára.

— Ön kilenczszáz munkást foglalkoztat, így szóltak hozzá. Ezek közül csak háromszáz a franczia, a többi albániai. Bocsásson azonnal el háromszáz albániait s fogadjon fel helyettük franciákat. Csak annyi van megengedve, hogy az alkalmazott munkások egy harmad része lehessen külföldi, s ez is nagy kedvezmény s a franczia nemzet hagyományos vendégszeretetének a kifolyása.

A hivatalnok, a ki ezt tudtára adta, nem mulasztá el hozzátenni, hogy ez a kedvezmény sem fog sokáig tartani, hogy a megtürt idegen munkások számarányát negyedrészre, sőt meglehet, tizedrészre fogják leszállitani.

— S még e csekély számra nézve sem forog fenn teljes biztonság, így folytatta. A törvény és a szabályrendeletek nem kifogásolják ugyan, de mi nem állhatunk jót a munkásokról. Meglehet hogy elfogják venni a szerszámokat albániai társaiktól, a mihez egyik előkelő hivatalnok nézete szerint joguk van; meglehet, hogy beszüntetik a munkát, s minthogy a városi hatóság segélyezni fogja őket, végre is ön lesz kénytelen engedni. Jobb lesz ha minjárt ezen kezdi.

Augustus hó volt. A munkások reggeli hat órakor jelentek meg a műhelyben s délutáni hat óráig maradtak ott. Leszámitva egy órát az étkezésre, tizenegy óra volt a munkaidő. Egyszerre csak jelentik Hárun bejnek, hogy a munkások hét órakor jőnek s ötkor távoznak. Elment közéjök.

— Igen, így szóltak hozzá. A szabály kilencz órai munkaidőt állapit meg.

— De hisz' nagyobb fáradtság nélkül dolgozhatnak tizenegy órát s ezáltal növelhetik a munkabéröket.

— Ó nem, el van határozva, csak kilencz órát dolgozunk. Különben is, ime itt van a városi hatóság szabályzata.

— Ám legyen, válaszolá Hárun bej; a kiknek jobban tetszik dolgozzanak kilencz órát, de a kik többet akarnak keresni, folytatni fogják a tizenegy órai munkát. Teljes szabadság!

— Lehetetlen, így szóltak a munkások. Máris beszélnek a munkaidőnek hét órára való leszállitásáról. Ezt még tanulmányozzák; jelenleg azonban kilencz óra a napi munkaidő, egy perczczel se több.

Hárun bej jó kedélye kifogyhatatlan volt. Nem zavarták meg a műhelyekben előfordult balesetek sem. Tágas, jól szellőztetett barakkokat épittetett, melyekben a sebesülteket s betegeket gondozták, természetesen az ő költségén. Sőt hozatott Albániából egy orvost is, a kiben egészen megbizott s a ki csodás gyógyitásaival ki is érdemelte a bizalmát. Nem volt kuruzsló, hanem gyakorlott és tanult ember, a ki Franciaországban nyerte a kiképeztetését s több dolgozatot is küldött be az orvosi Academiához. Egy szép napon megidézték a rendőrbiztos elé.

— Azt beszélik, hogy ön gyógykezel, a nélkül, hogy orvos lenne. Van-e diplomája?

Előmutatta a belgrádi egyetem által kiállitott diplomát.

— Ez nem elég, szólt a biztos, franczia diploma kell, vagy a közoktatási tanács meghallgatása után a minister által kiadandó egyenértékesitési nyilatkozat.

Az orvos kénytelen volt felhagyni a betegek gyógyitásával. Hárun bej megtéritette számára a hazautazás költségeit s bő kártalanitást csatolt hozzá.

Szelid lelkülete s azon feltett szándéka daczára, hogy mindent a kellemes oldaláról tekintsen, végre is ki hozta a sodrából barátomat a sok zaklatás.

— Utóljára is, így szólt, nem vagyok én se franczia, se párisi. Máshova is elvihetem a milliómat. Annál rosz-

szabb lesz Párisra nézve. Csak egy részét fogja megkapni a Haussmann-boulevardnak.

Egy váratlan esemény sietteté az elhatározását.

Meghagyta a kőműveseknek, hogy a mozgó állványok felfüggesztésénél vastag, új köteleket használjanak. Egyik munkavezető megszegte a határozott utasitását s hogy megtakarítson nehány francot, félig rohadt s elégtelen vastagságú köteleket alkalmazott. Maga esett először áldozatául a csalfaságának, mert a mint feltette a lábát a deszkára, melyen több munkással együtt dolgoznia kellett volna, elszakadt a kötél, leesett s összezuzta a vállát. Ez a pillanat nem volt alkalmas arra, hogy szemére lobbantsák hibáját. Hárun bej kórházba vitette, személyesen jelen volt az első bekötözésénél, meggyőződött róla, hogy mindennel el van látva s csak azért távozott, hogy pénzt és vigaszt nyujtson a családjának.

Nehány nap mulva a rendőrbiróság elé idézték s tetemes kártalanitás fizetésében marasztalták el a munkás számára, a ki egy baleset folytán (melynek maga a munkás volt egyedüli okozója) hosszabb időre munkaképtelenné vált.

— Elmegyek, így szólt hozzám Hárun bej, visszatérek Albániába. Nem találtam meg Franciaországban azt, a mit kerestem.

— S mit keresett ön itt, barátom.

— A szabadságot! válaszolta. Nem találom sehol. Se a családi tűzhelynek, se a lelkiismeretnek, se a munkának szabadságát. Ön maga sem szabad, ámbár franczia. A túlzásig kormányozzák és rendszabályozzák.

— Csalódik. Igaz, hogy alkotnak oly szabályokat, a melyek nekem nem tetszenek. Igaz, hogy biróság elé idéznek, a mely elmarasztal. De ezeket a birákat az igazságügyminister nevezi ki, az igazságügyminister meg a köztársaság elnöke; magát a köztársaság elnökét az egyesült két kamara választja, ezeknek tagjait pedig a franczia nemzet választókerületei, melyekben nekem is szavazatjogom van. Mindezen emberek alkotmányos testületekhez tartoznak, melyeknek szervezésénél nekem is egy tized milliómodnyi részem van. Megrendszabályoznak, megbirságolnak, becsuknak. De szabad vagyok!

Dr. Molnár Antal.

A keleti örmények társaséletéből.

Nem örömest vesznek részt az örmények azokból a mulatságokból, melyek alkalmatlan időben tartatnak; de sigorúan megtartják az egyházi és nemzeti ünnepélyeket. Tartanak családi ünnepélyeket és lakomákat is, ha ezekre alkalom kinálkozik. Az örvendetes családi események, a rokon, ismerős vagy valamely kiváló egyéniség eljövetele szokták rendesen ezeket az alkalmakat nyujtani. Ekkor a lakomákat vagyis családi ünnepélyeket felváltva sorban tartják; ezek az ünnepélyek el nem maradhatnak; és ha azok megtartását itt-ott az anyagi körülmények meg nem engednék: adosságot csinálnak és még sem maradnak el azok.

A házi tanács állapítja meg az ünnepély idejét és a meghivandó vendégek számát. A meghivás rendesen meghivó által történik, a meghivó-jegyeket a családatya saját kezűleg irja; de meghivhatja a vendégeket a családanya is, ki erre egy öreg szolgálót használ fel. A meghivás ismételt el nem fogadását nemcsak rossz neven veszik, de sőt sértésnek tartják.

Ha vannak a háznál zenészek is, akkor a kiválóbb vendégek elejébe zeneszóval mennek; a családatya vagy a családanya vezeti be az ilyent a házba és korához képest jelöli ki számára az őt megillető helyet. A pap és papné*) foglalja el mindig az első helyet.

Mihelyt összegyültek a vendégek, — ételt-italt hordanak körül; a nőket édes itallal és gyümölcs-beföttel kinálják. Ez az igazi örmény különlegesség Örményországban egy háznál sem hiányozhatik. Ezután kávét vagy theát hoznak süteménynyel (kátá). Most hoz a háziasszony a hiányzó vendégek — igy nevezi a honn maradt gyermekeket — számára is valamit: ez a mázá, mi befött- és gyümölcsből áll. A gyermekek tudják, hogy a mázából nekik is hoznak, azért türelmetlenül várják a szülők hazajövetelét. Míg a lakoma tart, a cselédség nem is mutatkozik, mert a család ifjú tagjai végzik a szolgálatot. Az örmény vendéglátóság értel-

*) Keleten nősek az örmény papok.

mében senki sem teheti azt, hogy a kinálást el ne fogadja. És ha ezt valaki csupa udvariasságból mégis megtenné, akkor a vendéglátó háziúr, vagy az ügyes háziasszony addig nem tágitanak, míg bár meg nem ízlelte ételüket, italukat.

A leányok csak czitromlevet vagy »sárbát«-ot (czukrosviz) isznak; ellenben az asszonyok a többi italokat is (bor, thea, kávé) megkostoljják. Különben a férfiak sem szeretik nagyon az italt; ez az oka, hogy egész Örményországban alig lehet nehányat találni, kik az iszákosság szenvedélyének hódolnának.

Az örmények legkedvesebb itala a bor. A zamatos »náchicseván«-i bor mellett gyakran elénekli az örmény Pátkánián »Hájocz kini« (Az örmények bora) czímű dalát, melynek egyik vers-szaka következő:

Այս բերքն է հայոց երկրին,	Ájsz pérkên e Hájocz jérgrin,
Հայաստան տնկած Նոէն —	Hájászdán dêngádz Noen
Անմահ երկնային գինին	Ánmáh jérgnájin kinin
Խմեց, երբ նա իջաւ Սարէն:	Chêmécz, jérp ná icsáv Száren.

Magyarúl: Ez az örmény talaj terménye; Noe ültetett Örményországban szőlőt. Az ég áldotta borból ivott ő, miután lejött a hegyről (Ararát.)*)

Orosz-Örményországba behozták az oroszok a pálinkát is; ezt a paraszt-italt — vallásuk tilalma daczára — még a mahomedánok is éldelik.

Sorban isznak az örmények; elkezdi a legöregebb. Az örmény is elmondhatja a magyarral, hogy: »Ez a pohár rendre jár«; mert sok vidéken még most is ugynevezett családi poharat tartanak, mit őseiktől örököltek. Megtöltik borral; rendre veszi minden jelenlévő kezébe a poharat; mindenki mond egy rövid felköszöntőt és — azután iszik.

Míg az asztalt felteritik, az öregek beszélgetéssel töltik az időt, az ifjak pedig a mellékszobában vagy játszanak, vagy tánczolnak. Imával kezdik és imával végzik az

*) A legenda azt tartja, hogy Noe, midőn a bárkából kijött, az Ararát tövénél telepedett le; e helyet նախիջևան-nak (Náchicseván) nevezte el, mely örmény szó elsőkiszállás t, elsőállomás-t jelent.

étkezést. Az imát vagy a pap, vagy a társaság legöregebb tagja mondja; szük családi körben a kis gyermek. Mielőtt leültek volna, egyet maguk közül asztalrendezőnek tesznek; ettől kér engedélyt az, ki felköszöntőt akar mondani. A zenészek azt a személyt, kiért poharat üritettek, zene által kisért alkalmas dallal üdvözlik. A lakoma alatt néha az »ásugh« rögtönzött költeményeket is eldalol.

Néha a búcsújárás is mulatsággal van összekötve. Ájtatosság után vagy tánczolnak, vagy népmulatságot tartanak. Ilyenkor nem igen szokott elmaradni a »dsileth« nevű tornajáték. Ekkor láttatják magukat a legjobb lovagló ifjak is.

Cselingárián Jakab.

A szép Rózsa.

— Elbeszélés. —

Az „Armenia" számára irta Kritsa Klára.

MÁSODIK KÖZLEMÉNY.

III.

Midőn Szilveszterék hazaérkeztek az ünnepélyről, Kristóf azonnal észrevette a nagy változást, mely Rózsán végbement; észrevette, hogy mennyire kerüli a vele való négy szemközti találkozást.

— Bizonyára nem szeret többé — töprengett magában — ott az ünnepélyen valaki befészkelte magát szivébe, hogy engem kiszorítson onnét. De vajjon ki lehet az, a ki helyemet szivében elfoglalta?

E kérdésre nehány nap mulva megjött a felelet a gróf személyében, a ki látogatást tett a háznál. Aztán a látogatás gyakran ismétlődött.

Kristófnak a szive sajgott. Többször megkisérté Rózsával beszélhetni négyszem közt, de ez nem sikerült neki, mert Rózsa mindig kikerülte őt. Szülői előtt oly közönyös

hangon szólt Kristófhoz, mintha soha semmi melegebb érzés nem kötötte volna hozzá.

— Tisztába kell hoznom ez ügyet, gondolá magában Kristóf.

Aztán egy este levelet irt Rózsának. Szerelmükre hivatkozva kéré őt, hogy ne legyen oly kegyetlen iránta, ne törje össze szivét!

Midőn el akarta küldeni a levelet, önérzete fellázadt.

— Nem! — mondá magában, széttépve a levelet — nem küldöm el! Nem koldulom alamizsnaként szerelmét!

Szive vérzett, de igyekezett erőt venni magán, hogy el ne árulja benső küzdelmeit.

A gróf látogatása mind sűrűbbé vált.

A városban arról beszéltek, hogy Szilveszterék közönséges halandóval már szóba sem állanak, csak kék vérű gavallérokkal. Az örmény ifjak valami versformát is készitettek erről, melyben e szavak is előfordultak:

»A ki mágnás nem lehet,
Szilveszterni nem mehet.«

Szilveszterné diadala tetőpontjára emelkedett.

A fürdő-évad beálltával Rózsával a közelfekvő fürdőhelyre rándult. Természetesen Margitra hagyva otthon a házi teendőket.

Képzelhetni, hogy a fürdő »szépe« nem volt más, mint: Rózsa.

Őt ünnepelték, őt rajongták körül az udvarlók.

Pataki Aladár gróf is nehány nap mulva oda érkezett.

A szép Rózsa csábköréből lassanként elszéledtek az udvarlók, átadva a tért a grófnak, mert azon tapasztalatra jutottak, hogy az ünnepelt hölgy a gróffal társalog legszivesebben.

És ez felhasználta az alkalmat. Mindig ott lehetett látni a szép leány oldala mellett. Sétákra elkisérte, mulatságokban vele tánczolt; szóval ugy viselte magát irányában, mintha jegyese lett volna.

Az anya természetesen gardirozta a leányát, mert hát ez ugy illett.

Egy erdei kirándulás alkalmával, a mint a csárdást eltánczolták s a tánczoló párok elszéledtek, a gróf karját nyujtá Rózsának és sétára indult vele.

— Rózsa szép gyermek! — szólt a gróf — hányszor mondjam már, hogy midőn először láttam önt, már rabjává lettem?! Nem bebizonyitottam-e végtelen szerelmemet az által is, hogy bárhova megy, mint az árnyék kisérem önt? Oh mondja aranyosom! mivel adtam okot arra, hogy nem hisz nekem?

— Óhajtanám tudni — mondá Rózsa gyönyörű kék szemeivel fürkészőleg tekintve a grófra — hogy vajjon az ön szándéka igaz-e énhozzám?

— Mit értsek ez alatt Rózsa?! Talán azt akarja kérdezni, hogy igazán érzem-e a mit mondok, hogy mennyire szeretem önt?

— A mit mond az igaz lehet, ön szerethet engem, de én még egyébre is gondolok, a miről ön még nem beszélt előttem...

— Mire gondol drága, szép angyal?! Talán arra, hogy kastélyom urnőjévé tegyem? Oh igen! Elviszem majd messze kastélyomba, a hol ön fog parancsolni, a hol mindenki engedelmeskedni fog önnek!

A leány elgondolkozott. Eszébe jutott álma. Álmában is egy kastély urnője volt, szolgák hajlongtak előtte várva parancsait. Az a szőke férfiú, a kinek a karján végig sétált a szobák hosszú során, ugy hasonlított a grófhoz s az a barna ifjú, a ki feléje nyujtá karjait, hogy megmentse őt a mélységtől, az olyan volt, mint Kristóf.

Szive megmozdult... Érzé, hogy szerette az ifjút tiszta, önzetlen szerelemmel... De már ennek vége... Most egy előkelő ur karján lépdel, ki majdan grófi koronát tesz fejére.

Nem sokára teljesedésbe mennek anyja ábrándjai.

A társaságtól nagyon messze távoztak, mind beljebb az erdő sűrűjébe.

— Miről gondolkodik édesem? kérdé a gróf szünet mulva.

— Szavai fölött elmélkedem.

— Talán még mindig kételkedik bennem?

— Hiszek önnek!

— Hiszesz nekem egyetlen boldogságom! mondá elragadtatva a gróf s térdrevetve magát a leány előtt, csókokkal halmozá el kezeit.

Rózsa szótlan állott. A gróf esdőleg emelé fel reá delejesen villogó szemeit s csábitóan suttogá:

— Szeretlek! Ime lábaidnál könyörgök, ne taszits el magadtól, ne tégy őrültté! Szeretlek, szeretlek!

E szép, meleg szavakra a leány szive hangosan kezdett dobogni, feje elkábult, vére gyorsan keringett.

Bensejében különböző érzelmek vivtak kemény tusát.

Fellázadt a női büszkeség és önbecsérzet, de szembeszállt ezekkel a hiúság és nagyravágyás és győzedelmeskedett a nemes érzelmek fölött.

A gróf láztól remegő hangon oly forrón, oly könyörögve suttogá:

— Szeress! oh szeress! egyetlen boldogságom! ne szakaszd meg szivemet, mely csak éretted dobog!

A leányt elhagyta ereje, nem tudott ellenállni. Mintha meg lett volna delejezve.

— Szeretlek! suttogák ajkai, félig öntudatlanúl.

A gróf hevesen szoritá karjai közé.

— Enyém vagy én üdvösségem! suttogá kéjittasan, remegve a láztól s forró csókok özönével boritá el ajkait.

A leány eszméletére homály borult...

— — — — — — — — — — — —

Midőn a szép Rózsa a gróf karján visszatért a mulató társasághoz, senki sem sejté, hogy e büszke, szép leány nem olyan többé, a milyen volt. De nem sejté az anya sem, — ki diadalmas mosolylyal tekintett leányára — hogy a nagyravágyás magva, melyet leánya szivébe ültetett, nem a várt gyümölcsöt fogja megteremni.

IV.

Kristóf, a megcsalatott szerelem minden kinjain átesve, végül azon meggyőződésre jutott, hogy talán jobb volt, hogy Rózsa szakitott vele, mert ha egykor egymásé lettek volna is, nem várt volna rájuk boldogság, minthogy e leány igényeit ő nem birta volna kielégíteni.

Ez elég okos önbiztatás volt, de azért a szive egyre sajgott.

Mert nem oly könnyű ám a szerelmet kitépni a szivből, fájó sebet hagy az maga után.

Kristóf is kitépte szivéből a szerelmet s vérző seb támadt szivében; de mint minden seb, ugy a sziv sebe is beheged.

Kristófnál a behegedés hamarább történt, semmint hinni lehetett volna. És ennek a megfejtése az, hogy ő megtalálta sebére a valódi gyógyszert: Újra szeretett. És szerelmének tárgya nem volt más, mint: — Margit.

A ki iránt eddig, a köteles udvariasságon kivül, melylyel főnöke leányának tartozott, más figyelmet nem tanusított, annak a képe töltötte be rohamosan a szivében támadt ürt.

Minél tovább nézte e leány arczát, — kinek szelid, barna szemei a lélek nemességét, a sziv jóságát tükrözték vissza, — annál erősebb gyökeret vert lelkében azon meggyőződés, hogyha szerelme viszonzásra lel, ugy ő e leánynyal boldog leend.

Igaz, hogy szerelme nem az a vadul lobogó láng többé, csak olyan szelid láng, mint a pásztortűz.

Egy este, midőn Margit az ebédlőben az asztal mellett kötéssel foglalkozott, Szilveszter István pedig a másik szobában, az igazak álmát aludta, Kristóf engedelmet kért Margittól hogy beléphessen; aztán helyet foglalt az asztal mellett.

— Margit kisasszony! — mondá — már rég akarok önnek valamit mondani, de bátorságom cserben hagy. Oh bátorítson fel, hogy tegyem meg őszinte vallomásomat!

Margit előbb bámulva tekintett reá, aztán mosolyra vonva ajkait, kérdé:

— Miért nem gyónik megy egy papnak?

— Oh ne tréfáljon most, midőn a legkomolyabb dologról akarok beszélni! kéré őt Kristóf, aztán székét közelebb vonva a leányhoz, így folytatá:

— Legyen jó rám figyelni Margit kisasszony!

Én szerettem egy leányt, — a kinek ragyogó szépsége elvakított — de érzelmemet előtte egy szóval el nem

árultam. Ő azonban talán arczomról olvasta le ezt, mert csábitó szavakkal kényszerített, hogy előtte bevalljam szerelmemet. Erre ő is bevallá, hogy szeret engem és én mindaddig e hitben valék, míg egy másikért — kinek oldala mellett fényes jövő kinálkozik — elfordult tőlem.

A csalodás mélyen sebzé szivemet, de lassanként kigyógultam őrült szerelemből s most újra szeretek. Igen, szeretek, de ez érzelem nem hasonlit az előbbihez, mert ez a becsülésen alapszik. A kit most szeretek, annak képe lassanként öltött alakot szivemben és mélyen bevéső dött oda. Sokáig tanulmányoztam e leányt, aztán szeretni kezdtem szorgalmáért, háziasságáért, szép lelkéért és...

— De mit tartozik ez reám? szakitá félbe Margit, ki sejteni látszék, hogy ő róla van szó s mintegy zavarát akará elpalástolni.

— Mit tartozik ez önre! Oh Margit kisasszony, ne legyen oly kegyetlen, hogy engem megérteni ne akarjon!

Engedje, hogy fejezzem be mondanivalómat.

Én tiszta, mély érzelemmel szeretek. S ha annak, kit szeretek sértené büszkeségét az, hogy első szerelemben megcsalódva nála keresek gyógyulást, ugy azt felelném neki, hogy én attól a másiktól soha sem koldultam vissza szerelmét s hogyha most ő könyörögné vissza szivemet, oda nem adnám, mert szivem már...

Margit elejté kötőtűjét.

Az ifjú fölvevé s átnyujtva azt, megfogá a leány kezét.

— Margit kisasszony! — mondá — merjem-e kimondani, hogy — ön az a kit szeretek?!

Margit elpirult.

Az ifjú folytatá:

— Igaz, én csak egy boltossegéd vagyok, de jó család gyermeke s amint talán ön is tudja, kora árvaságom kényszerített, hogy szolgálatba lépjek. Szorgalmam által szereztem annyit, hogy egy nem nagy igényekkel biró nőt eltarthassak. Nemsokára üzletet nyitok s mint önálló ember fogom gyarapítani vagyonomat.

Margit! Akarja-e velem megosztani az élet örömeit és bajait?... akar-e — nőm lenni?

Margit kigyult arczczal hallgatta e beszédet, mely oly szépen hangzott s csak most vette észre, hogy keze az ifjú kezében pihen. Hirtelen kirántá kezét s elakart szaladni, de az ifjú esdő tekintete visszatartá.

— Bocsásson meg kisasszony, ha merész ajánlatommal megsértettem önt! Lássa ezt még azok is megteszik, kiket nem szeretetből, de haragból sértnek meg! Mondá szomorúan s az ajtó felé indult.

— Nem haragszom önre Kristóf! szólalt meg Margit, szeliden nyujtva kezét az ifjúnak — de szavai oly különösek előttem; előbb hadd gondolkozzam fölöttük.

— Tehát remélhetek? kérdé az ifjú örvendve.

— Holnap majd felelek, most pedig jó éjszakát!

Az ifjú megcsókolá a leány kezét és szobájába távozott.

Az egész éjet remény és kétség közt tölté.

Margit szemeit is kerülte az álom.

Oly szépen hangzott az ifjú beszéde és mégis oly szokatlanúl. Előtte még senki se beszélt így. Mi kifogása lehetne az ifjú ellen, a ki csinos és művelt s a mi több: szép jellemmel bir. Egy eddig ismeretlen húr pendült meg szivében, édes érzelmeket ébresztvén benne.

Elhatározta, hogy elfogadja az ifjú ajánlatát.

Következő estén tudtára is adta Kristófnak, hogy kész leend egykor hozzá kötni sorsát, mert meg van győződve arról, hogy Kristóf érdemes ő hozzá. De szülői előtt erről hallgassanak mindaddig, míg Rózsát a gróf nőül nem veszi.

Kristóf tudta, hogy miért akarja Margit szülői előtt titkolni ezt. Mert attól tart, hogy a nagyravágyó anya nem adná beleegyezését, félve attól, hogy akkor a gróf majd visszalépne, ha másik leánya a boltos-segédjükhöz menne nőül; mintegy kisebbitve érezvén magát ezáltal.

Tudta ezt Kristóf, de azért nem érzett semmi nehezteléstMargit iránt, mert jól ismerte főnökének nejét.

Remélt a jövőben, mely biztatólag mosolygott felé...

(Folytatása a következő füzetünkben.)

Mechithár és a bécsi mechitharisták.

III.

Először Aristaces atya érkezett Bécsbe 1810 okt. 4-én. Gróf Hohenwarth herczeg-érsek szivesen fogadta nemcsak, de sőt megengedte neki, hogy Szt.-István templomában misét szolgáltathasson; Smidtner bécsi bankár pedig saját lakását ajánlotta fel a főabbas részére. Más nap Aristaces atya, épen a bankár előszobájában volt, midőn belépett az abbás és ennek titkára. Azonnal a herczeg-érsekhez mentek, aki, a nagyon megpróbált abbást szivesen fogadta, azután intézkedést tett, hogy mind a három szerzetes a Szervita-atyáknál, a Rossau város-részben lakást kapjon.

Ezalatt Triestből mind szomorúbb hirek jöttek. Az ott maradt szerzetesek szemei előtt veretett dobra a congregatio vagyona; még a templomi ékszerek se képeztek kivételt. A szerzeteseket pedig arra kényszerítették, hogy világi papokká legyenek. Azonban az abbás ezeket is magához hivta. Triestben tehát menthetlenül elveszett minden...

Az öreg abbás elhatározta, hogy ha lakóhelyet és egy kis templomot kapna, hogy isteni szolgálatot saját ritusa szerint végezhessen, úgy ő azt a helyet a bold. Szűz.-Mária, a congregatio pátronusa oltalma alá helyezi. Ezen elhatározást közölte is az akkori apostoli nuntius Severolival; erre nézve a bécsi érsekkel és Smidtner bankárral az első lépéseket meg is tette. Kérvényt fogalmaztak ő felségéhez.

A császár akkor Cilliben volt; azért megvárták visszajövetelét. Ép ezen időben kelt útra Bécs felé a társulat négy tagja, kik Triestben maradtak volt. Megtudták, hogy ő felsége Cilliben tartozkodik; oda mentek. A császár oct. 18-án fogadta őket. Stiria fővárosában pénz-segélyt nyujtott nekik és az ottani püspök kegyébe ajánlotta őket.

November 3-án adták át a főapát és Aristaces atya kérelmöket ő felségének személyesen, kikhez a császár igy szólott: »Tudom miért jöttek. Igyekezzenek, hogy ügyök hamar véget érjen. Beszélek az érsekkel, hogy megtudjam véleményét.« Nyolcz nap mulva Lorenz államtanácsos

ezeket mondotta Aristaces atyának: »Grátulálok önöknek; ő felsége mindent megadott. Menjenek a herczeg-érsekhez, ott megtudják a többit is.« Ez nagy örömmel értesítette az abbást, hogy a császár a kérelemnek helyet adott. Nem sokára megkapták az irásbeli választ is.

Ez 1810 deczember 27-én megjött és a következő határozatot foglalta magában: A társulat semmiben se legyen az államnak terhére; azért a következő forrásokból tartsa fenn magát:

1. az örmény fiatalság tanitásából,
2. a keleti és nyugati nyelvek nyomdájából,
3. a keleten levő misszionáriusok segitségéből és a jótevők adományaiból.

1811-ben január 8-án értesíttetett a főapát, hogy a Szt.-Udalrich városrészben levő kapucinusok kolostora és a hozzá tartozó templom használatra átadatik a congregatiónak.

Két évvel később a templomot úgy, mint a kolostorházat a szerzet igen jutányosan örök áron megvette.

A főapát, hogy a templomot ünnepélyesen átvegye, más részről, hogy megmutassa a népnek, miszerint a ritus különbsége mellett a katholikus vallást követi, febr. 18-án Rossauból ide ment és mint érsek mitrával és püspöki pálczával, nagy segédlet mellett, ünnepélyes misét mondott. Mise végén érkezett meg Gráczból — a szerzet nagy örömére — a másik négy tagtárs.

A congregatio most ugyan fedél alatt volt; de az anyagiakban szükséget szenvedett. A jószivü bécsiek azonban mindenben kisegitették a messziről odajött papokat. Különösen a húshagyó napok alatt küldöttek sok ételt és italt a zárdába.

A főapát azonnal behozta a szerzetesi rendet, a karéneket; a nép részére pedig saját ritusa szerint, egyházi ájtatosságokat ugyanazon rendben, miként azelőtt a kapucinusok alatt volt.

Kevés idő mulva kezdetét vette az átalakítás; a templom megújittatott és a nyomda rendbehozatott. Az első kiadott munka »Szűz-Mária élete« (1811). — Egyszers-

mind fiatal növendékek hozattak Konstantinápolyból, hogy a megszakitott keleti missziót folytatni lehessen.

Eközben Bábik Adeodat főabbás elérte életének 85-ik évét, ki előrehaladt koránál fogva állásáról le akart mondani. Mindnyájan kérték, hogy álljon el szándékától és az öreg abbás mellé az ő beleegyezésével egy perjelt választottak, ki a külső ügyeket vezesse. Aristaces atya, a congregatio főprocuratora választatott ezen méltóságra.

Most lényeges javitások és reformok léptek életbe. A novitiatus helyreállíttatott. Konstantinápolyban rendes iskolák nyiltak meg. A keleti misszió ügye, melynek állapotában a triesti üldözés és rablás miatt pangás állott be — előbbre vitetett.

1825 ápr. 18-án bevégezte Bábik Adeodat 87 éves korában földi pályáját. Más nap Aristaces atya lett általános vicarius és főnök, egy esztendő mulva pedig (1826 ápr. 19) főapátnak választatott.

* * *

Mihelyt Ázárián Aristáces atya a congregatio élére lépett, a tevékenységnek korszaka kezdődött. A legnemesebb tulajdonságokkal felékesítve, erőteljes buzgalommal telve, mint kiemelkedő egyházfő messze terjedő munkakörre talált, mely őtet abba az állapotba hozta, hogy társulatjáért, nemzetéért, valamint általában a kath. egyház javáért sikerrel működhetett. A társulat őtet mint második alapitóját tekinti. Hurter kir. tanácsos és történelemíró terjedelmesen megirta ezen egyházfőnek életrajzát. Mi a hely szüke miatt, munkásságának csak legnevezetesebb részleteire szoritkozunk.

Mint már emlitettük Aristaces 1826. ápr. 19-én választatott főabbassá. Az anyaszentegyház feje: XII Leo őt a caesareai érseki méltóságra emelte 1827 jan. 23-án. Érsekké felszenteltetése után megkezdte áldásos működését. Figyelmét legelőször a növendékpapok nevelése-, a keleti és nyugati missziok terjesztésére, a nyomdára és könyvek kiadására fordította. A szent atyától tisztelve és a császártól becsülve, hamar kapott alkalmat arra, hogy mint

egyházi főur és mint nagy politikus előléphessen az örmény kath. egyház érdekében.

1828. febr. 16-án érkeztek Bécsbe az első tudosítások arról, hogy a kath. örmények ellen kegyetlen üldözés tört ki. A leirás igazán szívszaggató volt. A katholikusok, kik senkinek sem ártottak, a nem-egyesült Pál pátriárkha által a török kormány előtt, mint árulók panaszoltattak be. Ennek következtében, egy császári fermán kibocsátásával megkezdődött a kegyetlen üldözés. Ezek a szegények számkivetésbe vettettek és vagyonuk elkoboztatott. Több mint 12.000 katholikus üzetett ki. A papoknak nem engedték meg, hogy egyházi ténykedéseket végezzenek. Egy kath. püspöket és 25 lelkészt küldöttek számkivetésbe. Eleinte megkiméltek a mechithárista misszionariusokat; de e kimélet se tartott sokáig. Ezen kritikus időben több mechithárista atya tartozkódott Konstantinápolyban; ezeknek el kellett hagyniok a várost, de letelepedhettek Bukarestben. Csak egy, — kinek a császári internuntius Ottenfels báró, mint gyóntató-atyának ő maga adott lakást — maradhatott ott. Az egész terüh ezen az egyen volt. Egy másik hitküldérnek is Smyrnából el kellett távoznia.

Midőn ezen hirek Bécsbe érkeztek, Aristaces a szerzet tapasztaltabbjait összegyüjtvén tanácskozni kezdett velök; azután az üldözöttek érdekében kérelmet fogalmazott ő felségéhez. A kérelmet személyesen nyujtotta át. »Kötelességem — felelé a többek közt a nemes monárkha — hiveimről gondoskodni.« Erre az egyházi hatóságok és a világi hivatalok parancsot kaptak, hogy a Konstantinápolyból kiüzött mechitháristákat út közben vegyék oltalmuk alá, hogy baj nélkül érkezhessenek Bécsbe.

A fáradhatatlan abbás ezen ügyben mindent megtett. Felkérte Felix Károlyt, Sardinia királyát és Ostini bíbornokot, hogy a szent-atya felszólítására az összes katholikus fejedelmek járjanak közben a Portánál.

Azonban minden fáradozás egy darab ideig eredményre nem vezetett. Daczára ennek, a mechithárista atyák nem voltak tétlenek. Enkszerdsián atya, Orni Pál kereskedő név alatt, Metternich herczegtől útlevelet kapott, melylyel átutazta Kis-Ázsia azon helységeit, a hol a kath. számüzöt-

tek tartozkódtak. Egy másik atya — ily úton — meglátogatta Ámászia, Neocaesaria, Szebászte, Caesarea és Kis-Ázsiának sok más városát. Mindenütt talált számüzötteket, kik lelkész és lelki vigasz nélkül voltak. — Két évig tartott ez az állapot. Csak sok unszolás után vette vissza a Porta a kath. örmények ellen kibocsátott számüzési parancsot.

Más részről Aristaces minden követ megmozdított az örmény katholikusok érdekében. Óhajtása az volt, hogy az örmény katholikusok vallás gyakorlati szabadságot és független, kinevezett egyházfőt (patriarkha) nyerjenek a Portától... És a konstantinápolyi osztrák internuntius, Mahmud szultánnál mindent keresztül vitt sikeresen. A mi az örmény kath. primásságot illette, Metternichnek véleménye az volt, hogy Aristaces érsek nyissa meg ezen főuraknak sorát. Azonban az alázatos férfiú — több oknál fogva — határozottan ellenezte ezt és helyébe az akkori konstantinápolyi vikáriust Nuridsán Antalt ajánlotta. Mivel a római szent-szék ez ügyben Aristaces véleménye nélkül határozni nem akart, Aristacesnek Rómába kellett menni.

Aristaces 1830 márt 21-én utazott Rómába. Azonnal bemutattatta magát a szt.-atyának, a ki az érsek javaslatát elfogadta. Erre júl. 11-én Nuridsán Antal a franczia és osztrák követek jelenlétében primássá szenteltetett fel. A magas Porta a patriarkhai jogot csak később adta meg. — 1835-ben, egy bécsi mechitharista: Enkszerdsián Gergely neveztetett patriárkhának.

Aristaces, míg Romában tartozkodott, sokat fáradozott azon, hogy az egyház feje és Ausztria közt levő feszült viszony megszüntettessék. Maga az uralkodó Ferencz is nagy súlyt fektetett erre. Ily értelemben — hihetőleg a császár és apostoli király titkos megbizásából működött az örök városban és működése nem kevés hatással volt arra, hogy az egyesség létre jöjjön.

Govrik Gergely.

Felső Armenia.

III.

A római államnak, az ázsiai fejedelmek között szitott viszálkodások többet használtak, mint fegyverei. Most azonban a zaklatások megszüntével Tiridát a mű befejezéséhez fogott. Mindezt a világvárosból csak kancsal szemmel nézték, de ennél többet nem is tehettek; mert Claudius a csatatér helyett a játékasztalokat kereste, neje Messalina pedig a kéjelgést üzte; Claudius mámoros állapotában ennek halálos ítéletét aláirta s nőül vette a romlott és kegyetlen Agrippinát, Caligulának nővérét, ki egy mostoha fiat hozott Claudiusnak: Nerot. A ravasz nő Claudius fiát Britannicust kiszorította az uralkodásból s Nero neveztetett ki utódnak; nehogy azonban a császár szándékát megváltoztassa, mérges gombát adott neki enni, Kr. u. 56.

Róma urat cserélt, olyant kinek átok terheli emlékezetét. A 17 éves Nero Senecának elfajult tanitványa szelidséggel kezdette meg a kormányt. Alsó-Armenia követei Rómába jöttek, hogy szine elé terjeszszék az ország üdvözletét. Az öröm és önteltség elragadó benyomása alatt leszállva a trónról két kézzel fogadja a küldöttséget s azon van, hogy mellette helyet foglalva más megbizatási ügyben együtt elnökösködjenek. A szivélyesség ezen mértékét megsokalló környezet ámul-bámul, de a kör ünnepelt tagjának Senecának volt lelki ereje e kedélyes jelenetet megakadályoztatni, azon még akkor döntő hatású figyelmeztetéssel hivta föl Nerot, hogy az épen belépő anyjának siessen elébe.[1]). A kebleket aggodalom szállta meg. — Nem hihették, hogy egy tapasztalatlan ifjú hivatva lehessen arra, hogy általa a megrongált keleti ügy erőhöz jusson, midőn tudták, hogy anyja uralkodik, ez fogadja az udvari követeket, ez ír a királyoknak s a senatus tanácskozásait a függöny mögül hallgatja s azokra hivatlan befolyást gyakorol. Az eredmény túlszárnyalta a várakozást, oly egyént állitván a dolgok élére: D. Corbulot, ki valamint testalkatására, úgy lelki erejére nézve a többieknél egy fejjel nagyobb lévén,

[1]) Tacit. An. 13, 5. Csámcsián 2. 307 l.

legképesebb volt arra, hogy Ázsiában a feloszló-félben levő fegyelmet virágzásba hozza. Nero e választást Seneca és Barrus sugallatára tette, parancsot adván a Syriában levő Numid. Quadratusnak, hogy a keleti legiókkal Armenia határához közeledjék, nem különben a vizsgaszemű Herodes Agrippa a zsidók és Commagene királyának Antiochusnak, hogy Parthia szélei mentében üssenek tábort.

A római állam fontos érdekeiért vivatik a harcz; de a képzelgő Numid. Quadratusnak kihivó viselete nehézségeket emelt Corbulo ellen, kinek megérkezésében befolyásának elhalványulását látja. Azért őt be sem várva Ciliciában Aegeas város határáig ment elejébe; mert félt, hogy ha e kimagasló hadparancsnok a legiók átvétele végett Syria földjére teszi lábát, népszerűségének varázsával maga részére ragadja el a sziveket. Innen küldenek Vologeseshez Parthiába követeket, kik felszólították ezt, hogy békességre lépjen; azt is mondották, hogy az egyezés azon módon jöhetne létre, ha biztositékúl túszokat küldend. Vologeses Arsácidákat adott tuszokúl és fenyegetéseivel alább hagyott, a király: Tiridát Rómának főuraságát ugy-ahogy elismerte. A siker kivivása a nehéz feladatok közé tartozott. — Corbulonak a római táborban duló lomhasággal és erkölcstelenséggel kellett megküzdeni, mi az ellenségnél is nagyobb baj. Az idegen javak bőségéből dözsölő haszontalan tömeget a rokkantokkal együtt haza bocsátja és az így támadt hézagot Galacia, Cappadocia és Germaniából egy legióval, hadszárnyi lovasokkal és gyalogsági csapatokkal pótolta ki.

Vologeses biztatásaira Tigrán is előkészíté a fölkelést, hogy tavasz nyiltával Rómával szemben az alárendeltségi viszonyt lerázza. A cselekvés azonban várakozásán kivűl bekövetkezett. Corbulo bölcs óvatosságra intette Paccius Orfritust, a legavatottabb osztálynak parancsnokát, hogy védhelyéből ki ne mozdoljon, miglen a kijegyzett támadó erő teljes nem leend. Alig érkezett meg a közeli erődökből az ujocz csapatok egy része, azonnal szorgalmazták éretlen tüntetéseikkel a támadás siettetését. Paccius, hogy az elsőség pálmája őtet illesse, az alkalmat a főhadparancsnok háta mögött, megragadja. Babér helyett — félszeg intézkedéseiért — gyalázat lőn jutalma. A támadottak egész sorokat megsemmisitve oly félelmet keltettek a hánykolódó Pacciusnak hadában, hogy kénytelen volt hátrálót fúni. Tiridát mindenütt sarkukban volt, míg a szétbomlott hadat teljesen megverte.

Corbulo hangos rosszalással kel ki Paccius és a főnökök önző eljárása ellen; azért egy epés parancs folytán, mint gyávák a tábortól elkülönítve a védsánczokon kivűl levő állomásokra szorittattak. — Tigrán a jobbrafordult viszonyoknál fogva csapatainak ide-oda száguldozásaival vak lármát ütve, a több helyen egyszerre föl-föl merülő csetepatékkal arra törekszik, hogy az ellenségnek mozdulatait kijátszodja.

Corbulo terveit életbe nem léptethette. Az üzelmeknek akként vetett határt, hogy hadműveleteit a közbejött tényekkel összhangzásba hozta. A római táborban élénk sürgés-forgás lőn észlelhető. Ismert tényezők léptek a sorompóba; Antiochus, Commagene királya és az iber Pharasman. Az ellenséges csapatok különféle irányban sáskarajok módjára lepték el az országot. Az egyezkedés eredmény nélkül maradt. Tiridatnak hadmíveletei szerencsétlenűl ütöttek ki. Corbulo azt a helyet, hová hadai hatottak, a kétségbeesés tanyájává tevé; három nap alatt az ostrom alá fogott és nagy elszántsággal védelmezett Voland erődöt bevevén itt borzasztó jeleneteket idéznek elő.

A felnöttek kardra hányattak. A győztes támadó a gyász országán keresztül az ősi fejedelmi városra tekint; Artaxata nélkül meg nem alkuszik. Czéljainak legfőbbike Felső-Armenia nagyságának és Tiridát hatalmának eme maradványát is kézre keriteni. Nem is tekintette ezt elbizakodott törekvésnek; mert alvezéreinek más helyeken, egyidejű, tervszerű működései három erődnek bevételével az ő javára döltek, ezeken kivül a helyzet kulcsát hajthatatlan bátorsággal kezökben tartó főuraknak, mindig vésztjelző kastélyait lerombolta s őket, mint a római uralom legelkeseredettebb ellenségeit székhelyeikből kizaklatta.[1])

[1]) »Megistanas Armenios, qui primi a nobis defecerant, pellit sedibus (Corbulo), castella eorum excindit.« C. Tacit. Annal. L. XV. c. 27.

Corbulo mellőzé a rövidebb útat; mert nem téveszthette szem elől a nehézségeket, melyeknek kiteendette magát, ha az Árász folyón vezető hidon hatolva jelenik meg a város előtt; ez okból a távolabbi, biztos úton tör elő s Artaxata előtt hadát csatarendbe állítá. Tiridat is megérkezett titkos útakon; egész nap folyt a harcz. Az alkony már mindent ködfátyolba burkolt; az élethalál harcz szünetelt. Tiridát szükségesnek látta azt, hogy hadserge megerősíttessék; e végett a megvíhatlan kőfalakkal övezett várost eléggé biztosítottnak tekintvén azt önvédelmére hagyja, félrevonul, izgatott készülődésekben faradozik, hogy a megérkezendő segély-sergekkel a válságot eltávolítsa. A római táborban véghetetlen nagy a mozgalom; a várost a vak éjben akarták megtámadni. De elmaradt az éji ostrom, mivel Corbulo kémei által értesíttetett, hogy Tiridát eltávozott. Intézkedett tehát, hogy korán reggel megrohanással vet véget a küzdelemnek. Ezalatt óhajtása teljesülése felé a városban nagy lépés történt. A lakosság, mely szivére vette a véres tanulságot, melyet csak a közel multban az erődök makacs védelmezése nyujtott, — elhatározta, hogy lemond a sikertelen önvédelmi küzdelemről, és a város kapúit kinyitották. S habár nagy kiméletet érdemeltek, mégis csak a legsúlyosabb kikötések mellett vált lehetővé, hogy halomra nem konczoltattak. Artaxata a nemzet multjának súlya volt, nevéhez dicső szereplési emlékek hosszú sora van csatolva. Annyi század munkájának, a gazdag szerzeménynek összes készletével együtt le kell romboltatnia! És miért? Hadászati okokból, de hatalomféltési érzetből is. Kőfalainak terjedelme igen nagy megszálló serget igényel, aztán eszélytelen eljárásnak tartatott az ellenség elismerése szerint is az ország kulcsát, a jövő záloga gyanánt szol-

A kérdés »Megistanas Armenios« körül forog. Mit kell tehát az alatt értenünk? Megistán helység, város, kerület, vagy tartomány Armeniában nem létezett. E név »Médz-Ischán«, melyet az örmény nyelv Armenia történelmében az országnagyok jelölésére használ, világosan beszélő tanúsága annak, hogy az alatt helyvevek nem érthetők. Médz=nagy, fő — Ischán=úr, tehát országnagy, főur. Ez utóbbi szóban a ch torokbetű, mint a német machen igében. E szerint Corbulo a csapást nem a megistáni örményeknek, hanem a főurak ellen intézte.

gáló utolsó menedéket bántatlanúl oda hagyni. A rómaiak éhes hollókként rohantak a tárt kapúkon a városba, bekalandozván annak minden terét, raboltak minden irányban s miután minden értékes tárgyat feneketlen tarisnyájokba gyüjtöttek, a kizsákmányolt várost fölpörkölték. A kivonult lakosok összetett karokkal kénytelenek nézni, miként csavarog föl a sűrű füstgomolyag. Nagy temetés; a lángok végtelen sebességgel terjednek, a fedél nélkül hagyottak jajongó kiáltása tölti be a levegőt. A borzasztó látományt ingatlanúl nézi a magas hegyen fekvő vár, onnan uralva az egész vidéket. Az őrsereg a reménynek lelkesítő bizalmával, álmokban ringatja magát. A bátorság diadalt nem arathatott, a hosszas alkudozásnak egy dühös megrohanás vetett véget s a büszke vár a támadóknak mindent szétzuzó lépteik alatt vérhintett romokban feküdt. Egy mérges nyíl vonatott ki tehát Róma testéből. Mámoros öröm fogta el a kebleket, midőn ott ezen esemény hirét vették; tapsokkal kisért rivalgással üdvözlik Nerot, ki egészen elkábult a hizelgő tömjénezéstől. A senatus ünnepélyes hangulatában annyi ünnepet határozott Nero tiszteletére, hogy azt egy év folytán megtartani nem is lehetett; a hála isteni tiszteleteknek, áldozatoknak hossza, vége nem volt. — Midőn így dözsölő vigadalmakat tartanak a romban fetrengő Artaxata fölött, C. Cassius senator azt inditványozza: hogy nem ártana az egekig ható örvendezések és ünnepek kellemeit akkép osztani fel, hogy a népnek érdekei is tekintetbe vétetvén annak ügyes-bajos foglalkozásaira is nehány nap juthasson.

Corbulo a teljes leigázást befejezendő útnak indult. Tábori jelszava volt: Kiméletes bánásmód a hűséget nyilatkozók, serény eljárás a hozzáférhetlen helyekre menekültek, vas szigor azok iránt, kik a rómaiakhoz bizalommal nem viseltetvén barlangokban kerestek menhelyet. — A legfélreesőbb hely és hegyes vidék hemzseget a peczérkedő küldönczöktől; a nép gyanakodva fogadja a felhivásokat, melyeket az ellenség intézett hozzája. A barlangoknak élő halottakká lett sűrű vendégei a legsajnálatraméltóbb sorsban részesültek. A szorongásig megtelt menhelyek nyilásai megrakattak száraz galyak-, harasztokkal és cserjékkel; csak

jeladás kivántatik, hogy az égőanyag lángra lobbanjon. Egy percz s a vész a be- és kijövetelnél összetorlódott tömegből szedte áldozatainak rémitő sokaságát. A makacs vidék most már az örök béke helyévé változott, hol már senki sem zavar vizet az ügyek folyamában. A mágyák lángja fölélesztette a borzalom szellemét a messze távolban is. A balsors ismét napirendre hozta a költözködést, a kétségbeesettek hosszú sorai csüggedt fővel kelnek a menekülés zarándokútjára s önkéntelenül Abárán[1]) erősített városnak porlékony karjaiba vetik magukat. Corbulo is arra irányozta lépteit. Az inséges vidéken tikkasztó hőségben tévelyegve se ételök, se italuk. Feltünő volt a hadparancsnoknak nyugodtsága — és habár ómaga is a legsanyarúbb sorssal küzdött, embereit óvta a csüggedéstől, míglen oly területre mentek, hol aratás idején a kiéhezett tábor számára a jólét bősége forrásozott K. u. 59. — Alig mult el felettök a vihar, a hazát sújtó csapások befolyása alatt egy előkelő férfi Corbulo élete ellen merényletet kisért meg. A barátság leple alatt elrejtett nyillal annak sátorához közeledik, de gyanús magatartása megütközést szült; legott letartoztatik s a leggyötrelmesebb kinzásokra bevallja vakmerő vállalatát, miért ő és társai halállal bünhődtek. — Eközben a ruha és táplálék nélkül inségben sinylődő abáraniak — a multak példájára — a bekövetkezhető rossztól tartván, a feladás terére lépnek. Követeik arany koronával kezökben ajánlják föl a közvetlen alávetést. Corbulo jóakaratot kezdett mutatni és bevonult a városba. Az ifjabb nemzedék a fellegvárból még tett egy kisérletet; ámde hangzatos szavakkal s egyenetlen erővel a bukott ügyet föltámasztani nem lehetett... és a hasztalanúl elpazarolt erő, legyőzetve hagyá el a dicsteljes küzdtért.

Markovich Jakab.

[1]) Lukácsi szerint, ki Armenia északi részét tartja a magyarok szülőföldjének, az avarok vagy abárok e helység nevében örökítették meg egykori itt tartozkodásukat L. »A magyarok őselei.« 170 l.

Négy világrészből.

IV.

— Befejező közlemény. —

5. **Tiflis.** Georgia fővárosa 100.000 lakost számlál, kik között van 30.000 georgiai, míg az örmények száma az 50.000-et meghaladja. Tiflisben a vagyon, kereskedelem, a pénzintézetek mind az örmények kezeiben vannak. E városban, melynek feje is örmény, a tanférfiak nagyobb része örmény.

1881. év jelentős volt Tiflisre nézve, mert ekkor fogadta kebelébe Kaukazus fővárosa azon kiváló tudósokat, kik a régészek V. gyülését alkották. A vendégek tiszteletére a város ünnepélyes lakomát adott. Ebéd után Wirchov a világhirű tudós, nagy dicsérettel szólott az örményekről. Nehezökre esett a georgiaiaknak az, hogy fővárosukban a georgiaiak mellőztetnek és csak az örmények részesülnek magasztalásban. A mint ezt észrevette Wirchov: »Tiflisben engemet örmény közönség és az örmények művelt osztálya vett körül — válaszolt a tudós német — azért tartottam szükségesnek az örményekről szólani.«

A krimi örmények. Irigyelték az idegenek azt a jólétet, melyben apáink régen e szigeten éltek. Az ide költözött örmények száma 100.000-nél több, kik — mint gazdag vállalkozó kereskedők — egész Európával, de különösen a genuaiakkal kereskedelmi összeköttetésben állottak. De jött háborús idő és azt, mit szorgalmas kéz békés időben létesített, megsemmisítette. Az örmények nagyobb része innen is kiköltözött. A megmaradtak a sziget déli részén huzódtak meg. Melidopol, Noghájszg és Kericseszg örmény helységek.

6. **Persia.** A perzsiai örmények állapota ezelőtt türhetetlen volt; azért nincs mit csodálkozni, hogy azon örmények, kik évszázadokkal ezelőtt itt nagy számmal laktak, most 70.000-re apadtak le. De Nasêreddin sáh alatt a helyzet megváltozott. Persiában lassan-lassan beállott a rend, az elfogatások mindinkább kevesedtek és a keresztény népek lélekzetet kezdettek venni. Most az örmények is a perzsa uralom alatt — biztonságban élnek. A sáh épen

örményeket fogad. A vezető: Krikorisz püspök az uralkodóhoz közeledve hódolatának ád kifejezést. A sáh köszön, azután kérdi: »Egészséges?« Tudakozódik a »csuchá»-i zárdák-, iskolák- és az örmény közönség állapotáról. A püspök a kérdésekre felelve azt mondja, hogy a királyfi Zêllê Szultán, ki szeretetébe és kegyeibe fogadta az örményeket, azon fáradozik, hogy a nép csendes-boldog legyen.

Most előlép a kormányzó: Zêllê és bemutatja a küldöttség tagjait.

— E kettő helybeli örmény pap.

— Milyen a teheráni örmények állapota?

— Felséged kegyelméből szabadon élünk.

— Ha valami baj ér csak jelentsétek nekem.

Nigoghos (Miklós) esperestől a falusi örményekről kérdezösködött.

Azután Hovszepheáncz (Józseffi) kereskedőtől azt kérdi: Hogy megy a kereskedés? Nem dolgozik nagy kamatra?

— Nem szoktam Fölség pénzt kamatra adni; az árúczikkeket kész pénzen veszem és kész pénzen adom el.

Végre, midőn megtudta, hogy a püspök egyházmegyéjében van egynehány protestáns is, így szólott: — Működjék közre, hogy hívei ne hagyják el vallásukat.

7. India és Birma Indiában ezelőtt számos örmény lakott, kik virágzó jólétben éltek. Most az örmények száma nagyon megcsökkent. Az örmény koloniák maradványai ezek:

Kalkuttában, hol régen sok, gazdag örmény lakott, kik közül többen chan-ok és melikh-ek voltak, — ma 120 örmény ház van. Van templomuk, melynek gazdagságát földbirtok képezi. A három pap közül Minász Bárszeghián állandóan Kalkuttában tartozkodik, a másik kettő a perzsiai kerületeket látogatja és csak nagy ünnepek alkalmával tér vissza.

A kalkuttai örmények társulatot alapítottak, melynek czíme; »Kalkuttai örmény egyesület.« Czélja ezen egyesületnek nemcsak az indiai, hanem az örményországi és bárhol található örmények érdekeinek előmozdítása. Az egyesületnek, mely 1890 ján, 23-án alakult, eddig 47 tagja van, kik tagsági díjt fizetnek.

Csicsra. Vasúttal Kalkuttából 3 óra alatt ide lehet jutni. Itt csak két örmény család lakik. Örmény misét nem

hallgatnak, mert nincs pap, ki a régi templomban isteni szolgálatot végezzen.

Madras-ban 5—6 örmény ház van, ezek az örmény templom jövedelméből tartják fenn magukat. Papjuk Eghise Mêgêrdumián.

Singapore 7—8 örmény családdal; kereskedők, földbirtokosok. Van templomuk is; a pap neve Szeghbeszdrosz Hovhánneszián.

Bánkun (Birmában) 20—25 örmény családdal; itt is van templom és pap.

Bombay-ban 4 örmény ház van. Ezeknek is van templomuk és papjuk.

Pinág 2 házzal; itt is van örmény templom és pap.

Jáva szigetén is találunk örményt és örmény templomot.

E templomok — melyekben ma csak nehány örmény dicséri az Urat Háig nyelvén — fényes multja arról tanuskodik, hogy az itt említett helységekben nagyszámú, tehetős örmények laktak, kik kereskedés végett a vidékre elszéledtek, később aztán beleolvadtak az angolok közé.

Az indiai és birmai örmények összes száma 1500 lélek.

Az indiai örmények között leggazdagabbak a millióiról híres néhai Szeth Ápkár testvérei és rokonai. Ezek egymással egyesülve Ápkárián név alatt gőzhajó társaságot alapítottak. E társaság hajóit az angolok megvették, hogy az örményeket a versenytérről leszorítsák. Most az Ápkárián társaság hajói csak a chinai vizeken járnak.

8. Alexandriában (Afrika) 55—60 örmény család van. Templomuk, mely Szent-Péter és Pál tiszteletére épült, szép. Van népiskolájuk. Itt több kiváló örmény lakik, kik magas kormány-hivatalokat viselnek.

9. Worcesterben (Éjszak-Ámerika) 300 örmény tartozkodik. — New-York-, Boston-, és Philadelphiában 400 örmény lakik.

Frezno-Szithiben (California) 120 örmény (20 család) lakik. Ezek négy évvel ezelőtt költöztek be ide; mikor ide jöttek 8550 tallért vittek... és ma már 213.000 tallérral birnak. A legszegényebbnek is van legalább 200 tallérja. Csak vásznuk van annyi, hogy az 62.550 tallért megér; 143.500 tallérra földbirtokot vettek.

Szongott Kristóf.

Kisebb közlemények.

Szent-Gergely napján, — mely tudvalevőleg évenként áhitatos kegyelettel ünnepeltetik meg nálunk a húsvét szombatját követő tizen-egyedik szombaton (az idén junius 21-én), — harminczkét évvel ezelőtt monumentalis egyházi beszédet tartott a szamos-újvári örmény katholikus székesegyházban Lukácsy Kristóf, a hirneves történetiró, magyar nyelven, — melyet annak idején a város »a távolabb lakó örmény atyafiakkal is közölhetés és mentől terjedtebb köztudomásra juttathatás végett« saját költségén ki is nyomatott. A dicsőült egyházi szónok szent beszédében a »Teremtés könyve« 8-ik fejezetének 4-ik verséből indult ki, mely igy szól: »És megállapodék a Noe bárkája a hetedik holnapban, a huszonhetedik napon, Örményország hegyein.« Habár az emlékezetes, remek szónoklatnak egész terjedelmében való közlését térszüke miatt más alkalomra kell hagynunk, nem mellőzhetjük mindazonáltal annak ma is kegyeletes érzelmeket ébresztő és lelki gyönyörrel olvasható bejező sorait, az örmény nemzet apostolának idei emlékünnepe alkalmából, e helyen is felidézni a következőkben: »Tiszteljük szeretett hiveim! nemzetünk ezen nagy apostolát, legnagyobb jóltevőjét, kinek Isten után nemzeti megmaradásunkat, vallásunk s egyházi intézményeinket köszönhetjük!.... Most boruljunk térdre tisztelt hallgatóim! Imádjuk és áldjuk a Mindenhatót, ki nemzetünknek Szent-Gergelyben egy fényesen világító napot, egy égő szövétneket adott, melynek világánál a világ világosságát, az örök igazságot: Jézus Krisztust megismertük! Kérjük a Mindenhatót, hogy Világositó-Szent-Gergely érdemeiért és az Ő esedezésére vegye oltalmába nemzetünket, egyházunkat, városunk minden ajkú és rendű lakosait! Kérjük a Mindenhatót, hogy oszlassa el a setétség és tudatlanság fellegeit és világositsa fel a hit-egységétől elszakadt atyánkfiainak elméjét, hogy ismerjék el ők is a katholika hit igazságát és térjenek az igaz egyházba, melyet Krisztus szerzett és melyet Világositó-Szent-Gergely nemzetünkben alapitott! Kérjük végre a Mindenhatót, hogy a hit világa, melyet ezen nagy Szent gyujtott szivünkben, soha el ne homályosodjék, hanem égjen lánggal és lobogjon állandóúl és gyulaszsza szivünket Isten és felebarátunk szeretetére és vezéreljen minket földi vándorlásunk után az örök világosságba, az örök életbe! Ámen.«

Az orosz alkotmány-tervezet, mely 1881. év márczius havában készült el, érdekes visszaemlékezés tárgyát képezte közelebbről a müncheni Allgemeine Zeitung-ban, melynek egyik berlini levelezője teljesen megbizhatónak tartott forrásból a következőket irja: III. Sándor, a jelenlegi czár, közvetlenül trónralépte után kijelentette, hogy az oly gyalázatos módon meggyilkolt atyja által már döntő aláirással is ellátott alkotmányt szent örökségül fogadja

és azt életbelépteti. Ennek következtében Loris Melikov elnöklete alatt bizottságot nevezett ki, mely az alkotmányt életbe léptető törvényt volt kidolgozandó. A bizottság tagjai voltak az összes miniszterek s egy-két magasabb állami hivatalnok, igy a többek közt Pobedonoszczev titkos tanácsos is. A tárgyalások már befejezésükhöz közeledtek, midőn az elhatározó ülésen (Nábokov részéről) bejelentés történik, miszerint legfelsőbb kéziratot kell átadnia. A felolvasott kéziratból kitünt, hogy a czár elhatározta az alkotmányt mellőzni és Oroszország felett továbbra is korlátlanúl uralkodni. Ugyanaz a gondolatmenete volt a kéziratnak, mint annak a hires communiquének, melyet később az orosz hivatalos lap közölt. Ezen czári kézirat hatása leirhatlan volt. Loris-Melikov felpattant helyéről ezen felkiáltással: »Uraim ki a gazember közöttünk?« (»Kto iz nas podletz?«), — a mire általános zajongás között Podebonoszczev titkos tanácsos felállott és kijelentette, hogy ő Felsége parancsára előadta nézeteit ez ügyről és örvend, hogy meghallgattatott. A bizottság tagjai hirtelen elszéledtek s azóta az alkotmányterv el van temetve. — Eddig tart az idézett közlemény! Hogy Loris-Melikov (az örmény kanczellár) alkotmányos törekvései miatt kegyvesztetté lőn a czár előtt, már emlitve volt lapunkban.

Irodalom és művészet.

San-Lazzaro ünnepe. Diszes ünnepély folyt le pünkösd vasarnapján a szent-lázár-szigeti örmény kolostorban. A jelenleg élő legnagyobb örmény költő és tudós Álisán Leont irodalmi működésének 50 éves jubileumát ülték meg. Az ünnepélyen kiváló vendégek voltak jelen; igy Agostini bibornok, velenczei pátriárkha, Ázárián konstantinápolyi örmény kath. patriárkha képviseletében Miszák római lelkész, a konstantiápolyi »Árevelk« czimü legelterjedtebb örmény lap, munkatársát: Árfiáriánt küldötte el az ünnepélyre. Ott volt dr. Pátrubány Lukács budapesti tanár is, aki a a »Magyar néprajzi társaság« képviseletében utazott el Velenczébe. Az ünnepelthez a római pápa, az orosz néprajzi társaság és száznál több testület és tudós küldött üdvözlő iratot. A lakoma alatt dr. Pátrubány örmény és magyar nyelven is felolvasta a néprajzi társaság üdvözletét, melyet megéljeneztek. A jubilálótól ez alkalomra egy »Ararát« czimü nagy ethnographiai mü jelent meg. — Legközelebbi füzetünkben a hirneves költő és tudós ünnepeltetésének részleteivel bővebben is óhajtunk foglalkozni.

Zene-konservátorium. A szentpétervári zenészeti felsőbb iskola növendékei közt az első helyet ez a három örmény leány foglalja el: Keáncseczheáncz, Závrieva és Bábáján. Egy Melikhenczov nevü örmény ifjú is nyer itt oktatást, kinek gyönyörü tenor hangja van,

Közgazdasági élet.

Erzerum kereskedelme. Francziaország erzerumi alkonsula jelentéséből veszszük át a következő adatokat: A beviteli czikkek értéke 1888-ban 9 millió frank, a kivitt árúczikkek értéke ellenben 4.800.000 frankot tett Erzerum Francziaországba 400.000 frank értékű árúczikket küldött. A gyarmati árúkat az erzerumi kereskedők Marseille-ben az első kézből veszik, ellenben az iparczikkek Konstantinápoly közvetitésével kerülnek Erzerumba. E város Francziaországba a következő árúczikkeket küldi: kecske-bőr, dió kopáncs, kender-mag, nyers bőr, viaszk, gyapjú és a t. A kereskedelem emelését akadályozzák a közlekedési eszközök. Az Erzerum és Trabizon között 20 évvel ezelőtt épült szekér-út oly gyenge állapotban van, hogy az év némely hónapjában egészen járhatatlan. Nyáron a közlekedés lóháton, tevéken és ökör-fogatok által történik...

Mi újság az örmény világban?

A szamosújvári jubileum. Csákány Adeodát 1819, jun. 24-én született Szamosújvártt. A népiskolát és középtanoda alsóbb osztályait szülővárosában tanulta; a bölcsészeti tanfolyamot 1838-ban végezte Kolozsvártt. Négy évig theologiát hallgatott Gyulafehérvártt. Stefánovics Sámuel Cyril érsek szentelte fel örmény kath. pappá Lembergben 1842, szept. 15-én. 37 évig volt Szamosújvártt segédlelkész (1842—1879). 1851—1863 ig a szamosújvári népiskolában hitelemző és örmény nyelv tanitó volt. 1855-ben nehány hónapig tanárkodott az erzsébetvárosi örmény kath. Rafaelféle középiskolánál is. 1863-ban a szamosújvári gymnasium tanárává választatott. Előbb alesperesi czimet kapott, később szolnok-kerületi főesperesi méltóságot nyert. A jelen tanév végén érte el tanárkodásának negyvenedik évét. Halás tanitványai ezt az alkalmat megragadták és volt jó tanáruk tiszteletére fényes ünnepélyt rendeztek. Folyó hó 21-én fáklyás zenével tisztelték meg; dr. Molnár Antal ékesszóló országgyűlési képviselőnk, ki csak a szép ünnepélyért jött le Budapestről — üdvözölte a volt tanitványok nevében. Megható volt a válasz... Másnap történtek a tisztelgések. Duha János városi főkapitány csinos beszéd kiséretében ébenfából készült díszal bumot adott át jubilánsnak. Felkereste a gymnasium tanuló ifjúsága is derek tanárát és a tan- és nevelésügy terén hozott megbecsülhetlen szolgálatai némi elismeréseül ezüst tintatartót nyujtott át. A leány iskola növendékei hálájuknak, melylyel hitoktatójuknak tartoznak, ezüst toll és ezüst iróntartó átnyujtásával adtak kifejezést. Este a társas vacsorához százan ültek le. A társaság, melynek tagjai nem egy-két felköszöntőt mondottak, jó hangulatban volt.

Felelős szerkesztő és kiadó tulajdonos: SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvártt, Todorán E. „Aurora“ könyvnyomda.

tisztelettel: Gerster Lajos, amerikai alkonsul.« E fölhivásra nem mulasztottuk el beküldeni az »Armenia« f. évi április hóban megjelent számát, — mely piros szinben fogja képviselni e magyarörmény havi szemlét, a milwaukee-i nemzetközi hirlapkiállításon.

A birói vizsgát kitünő eredménynyel tette le a napokban, Budapesten dr. Simay Gyula munkatársunk, ki a kuriánál joggyakornoki állást foglal el. Az uj vizsgált birónak grátulálunk!

Az örmény. A montpellieri egyetem (latin nevén: universitas Montispessulana), mely egyike a legrégibbeknek, közelebbről fényes ünnepélyességek közt ülte meg hatszázéves fennállásának emlékét. Ez alkalomból Rabelais ról, az ismert franczia satirikusról, ki szintén egyike volt a montpellieri egyetem egykori orvosnövendékeinek a tizenhatodik században, — egy igen mulatságos esemény emlékét újitják föl. Midőn ugyais Rabelais egy alkalommal Párisba küldetett Montpellier-ből, hogy tisztelegjen Du Prat kancellárnál, kifejezendő az egyetem tiltakozását előjogainak megnyirbálása miatt, a kanczellár előbb nem akarta őt fogadni. Mit csináljon ő már most a szép beszéddel, melylyel a hatalmas kanczellár előtt remekelni készült? Ekkor egyikéhez folyamodott ama bohóságainak, melyek az ő specialitásait tették. Örménynek öltözködött és a kanczellár palotája elé állt, kiabálva és hadonázva kezeivel Pár percz alatt sikerült neki óriási csődületet támasztani, a mi még a kanczellár kiváncsiságát is felkeltette. Azonnal leküldte egyik inasát megtudni, hogy ki ez a különös ember. A szolga kérdi az »örmény«-t, hogy mit akar? de arra az latinul válaszol Erre előkeritenek egy másik szolgát, a ki értett egy kissé latinul, csakhogy annak a kérdésére meg görögül válaszol. A harmadik kisérletnél pedig már héber volt a válasz. Végre annyira kiváncsi lett a kancellár, hogy maga elé vezettette a keleti öltözetbe bujt embert. Mekkora volt meglepetése, midőn az előállott a sérelmes montpellieri ügygyel és hévvel vitatta az ottani egyetem százados jogait A beszélgetés folyamán, melybe a szónoklat után a kanczellár belebocsátkozott, annyira megtetszett Rabelais a nagy urnak, hogy pár napig vendég gyanánt tartotta magánál az ál-örményt, s egyszersmind a montpellieri egyetem ügyét is kedvezőleg intézte el.

☞ Az „ARMENIA“ előfizetési ára egész évre 4 frt, félévre 2 frt. — Minden küldemény a szerkesztőséghez intézendő. — Az előző három évfolyamból teljes számú példányokkal szolgálhatunk. Egy évfolyam ára 4 frt.

Krónika.

Orbán Balázs báró hagyatéki ingóságai közt, mint irják, egy rendkivül értékes Rákoczy-kardot is találtak, mely egykor az Aradon kivégzett Kiss Ernő altábornagy tulajdona volt, — tehát kettős történeti becscsel is bir.

Örmény születésü irók dolgozataival a magyar tudományos társulatok f. évi junius havi közlönyeiben is több izben találkozunk; ily dolgozatok: az Egyetemes Philologiai Közlönyben »Nöldeke perzsa tanulmányai« Dr. Pátrubány Lukácstól, — a Természettudományi Közlönyben »Az emlékszobrok gondozásáról« Jakabffy Ferencztől, — s a néprajzi társaság közlönyében: az Ethnographiában »Népnyelvi adatok« Harmath Lujzától.

Hitélet Gyergyóban. Urnapján a gyergyó-szent-miklósi örmény kath. egyházban is fényes istentisztelet tartatott; mely alkalommal a szokásos körmenet diszét és áhitatát az irgalmas növérek felügyelete alatt álló növendékek összhangzó, szép karéneke is nem kis mérvben emelte.

Előfizetési felhivást adott ki Harmath Lujza tisztelt irónőnk az általa szerkesztett »Magyar Nők Albumá«-ra. A mű budapesti nyomdában, Légrádyéknál, fog megjelenni, diszes kiállitással. Megjegyezzük itt, hogy a szerkesztőnő lakczime ez: H. L. Moson. (Marostordamegye.)

Új román lap. Biharmegyéből, Belényesről irják, hogy ott egy román nyelvű hirlap megindítása terveztetik, melynek érdekében a belényesi gymnasium egyik tanára már lépéseket is tett. E lapnak a helyi érdekek védelmén kivül állitólag az képezendi egyik főfeladatát: hogy az újabb időben némileg meglazult egyetértést a társadalom különböző nemzetiségü elemei között szorosabbra füzze. Fölösleges megjegyeznünk, hogy részünkről, kik mindenkor a társadalmi béke és egyetértés elvi alapján állunk, — az új román irodalmi vállalatnak eme hazafias programmjához a legőszintébben gratulálhatunk.

Az amerikai hirlapkiállitáson folyóiratunk is be lesz mutatva. Budapestről f. évi április havában keltezve a következő sorokat vettük »(Consulate of the United States of America, Budapest.) Tekintetes Kiadóhivatal! Milwaukee város — Egyesült Államokban — az 1891. évre egy iparkiállitás rendezését határozta el, melyen külön hirlap-collectiót óhajt kiállitani. Minthogy említett kiállitás igazgatósága az egész világ lapjait képviseltetni kivánja, megkeresett engem, hogy fenti czélra a Magyarországon megjelenő összes lapokból egy-egy példányt szerezzek be. Midőn ezen megkeresésnek eleget tennék, tisztelettel kérem a tekintetes kiadóhivatalt: méltóztassék becses lapjából egy idei húsvéti számot közvetlen hozzám beküldeni, hogy én a lapokat rendelkezési helyükre juttathassam. Szivességéért köszönetet mondva, maradok kiváló